

Nükleer Anlaşma Sonrasında İran'da Ekonomi Diplomasisi Mevsimi

NURULLAH GÜR, ŞERİF DİLEK

- İran'a uygulanan yaptırımların İran ekonomisine maliyeti ne oldu?
- Batılı şirketlerin nükleer anlaşma sonrasında İran'a yaklaşımları nasıl değişti?
- Ruhani'nin İtalya ve Fransa ziyaretinin ekonomik yansımaları nelerdir?

GİRİŞ

İran ile P5+1 ülkeleri arasında yapılan nükleer anlaşmanın ardından ekonomik yaptırımların kaldırılmaya başlanması, hem İran'da hem de Batı'da heyecana neden oldu. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, ilk resmi Avrupa seyahatini gerçekleştirmek için geçtiğimiz hafta İtalya'ya ve Fransa'ya gitti. İran basını bu seyahati "İran'ın altına kırmızı halı serildi" başlığı ile değerlendirirken, *New York Times* ise "Ruhani Avrupa'ya alışverişe gidiyor" başlığını kullanarak seyahati okuyucularına yansıtmaya çalıştı.¹ Başlıklardan da anlaşılacağı gibi, Ruhani'nin Avrupa ziyaretinin en önemli amacı yaptırımların azalması sonrasında Avrupa ile yapılacak ekonomik işbirliklerini masaya yatırmaktı. Zaten birçok Avrupalı siyasetçi ve şirket temsilcisi müzakerelerin olumlu sonuçlanacağını sinyallerinin gelmesi

1. "Rouhani Goes Shopping in Europe as Iran Enjoys New Economic Freedoms", *New York Times*, 28 Ocak 2016.

sonrasında İran pazarında kendilerine yer bulmak için sıkça Tahran'a ziyaretlerde bulunmuşlardı. Ruhani'nin Avrupa seyahati biraz da bu görüşmelerin resmiyete geçmesine yönelikti.

Bu perspektifte İran'a 2011'den itibaren artan yaptırımların ekonomiye maliyetini, Batılı şirketlerin nükleer anlaşma sonrası İran'a yaklaşımlarını ve Ruhani'nin Avrupa'ya gerçekleştirmiş olduğu resmi ziyaret sırasında imzalanan ekonomik anlaşmaları masaya yatıracağız.

YAPTIRIMLARIN İRAN EKONOMİSİNE MALİYETİ

Batı'nın uyguladığı yaptırımların 2011 yılında sıkılaşmasının İran ekonomisine çok yüksek maliyetleri oldu. Yaptırımlar; bir taraftan petrol ve doğalgaz gibi İran için iki kritik kaynağın uluslararası piyasalarda satılmasını zorlaştırırken, bir taraftan da ara malı ithalatını, para transferlerini ve taşımacılık işlemlerini sektöre uğratarak sanayi sektörlerini sıkıntıya sokmuştur.

Nurullah GÜR

2006 yılında Marmara Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümden 2008 yılında yüksek lisans derecesini aldı. 2008-2012 yılları arasında University of Essex'de yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamladı. University of Essex, Kara Harp Okulu ve İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde dersler verdi. Gür, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Ekonomi ve Finans Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ekonomik gelişme, finans-reel sektör ilişkisi ve uluslararası politik iktisat alanlarında çeşitli uluslararası dergilerde yayınları bulunmaktadır.

Şerif DİLEK

Denizcilik ve işletme alanında lisansını (2009) tamamladıktan sonra yüksek lisansını 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Deniz Ekonomisi alanında tamamlamıştır. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politikleri Ana Bilim Dalında doktora tez çalışmasına devam eden Dilek, akademik kariyerinin yanında uzun bir süre özel sektörün içinde bulunarak uluslararası şirketlerde çalıştı. SETA İstanbul Ekonomi Direktörlüğü'nde Araştırma Asistanlığı yapmaktadır.

İran'ın 2011'de gerçekleştirdiği günlük 2,5 milyon varillik petrol ihracatının en büyük pazarını AB ülkeleri oluşturmaktaydı. Devreye giren yaptırımlar ile beraber AB ülkelerine yönelik ihracat yapamayan İran, alternatif olarak Asya ülkelerine yönelmiş ancak İran'ın petrol ihracatı zamanla günlük 1,1 milyon varile kadar düşmüştür.² Sonuç olarak, 2011'de İran'ın en büyük petrol ithalatçısı olan AB ülkelerinin yerini, yaptırımların ağırlaşmasıyla birlikte başta Çin olmak üzere Japonya, Hindistan ve Kore gibi Asya ülkeleri almıştır.

Yaptırımlar sadece enerji sektörünü değil, diğer sektörleri de vurmuştur. Yaptırımların sıkılaştırılmasından önce 2008-2010 döneminde petrol endüstrisi haricinde kalan sektörlerde üretkenlik yıllık yüzde 5,4 oranında artarken üretkenlik artışı yaptırımlar sonrasında 2012 ve 2013 yıllarında sırasıyla yüzde -1,5 ve yüzde -4,9 olarak gerçekleşmiştir.³ İran sanayisinin lokomotif sektörü olan otomotivde 2011 yılında yıllık otomobil üretimi 1,6 milyona kadar çıkmıştı. Ancak, yaptırımlar sonrası üretim 2011-2013 döneminde yüzde 40 oranında azalmıştır.⁴

Amerikan Hazine Bakanlığı Terör ve Mali İstihbarattan Sorumlu Müsteşarı David Cohen'e göre, İran'ın Gayrisafi Yurtiçi Hasılası (GSYH) yaptırımlar nedeniyle potansiyelinden yüzde 15-20 arasında daha küçüktür.⁵ İhracat ve ithalat olanaklarının sınırlandırılması sonucunda hem enerjide hem de sanayide üretimin azalması enflasyon ve işsizliği de yükseltmiştir. Birçok tüketim ürününün ve ara mallarının piyasada bulunamaması kaçakçılığın ve rüşvetin artmasına neden olmuştur.

İran'a yapılan yaptırımlar sadece reel ekonomiyi değil, sosyal yaşamı da ciddi oranda etkilemiştir. İranlı bankaların uluslararası elektronik fon transferine yönelik bir sistem olan SWIFT (*The Society for Worldwide*

Interbank Financial Telecommunication) hizmetine erişimleri yaptırımlar sonrasında Mart 2012'de kaldırılmıştır. Bu durum, yukarıda da belirttiğimiz gibi, dış ticaretin önünü tıkayan bir engeldir. Ancak, bu kısıtlamanın sosyal hayata yansımaları da olmuştur. Örneğin, İran'da Ağustos 2012'de meydana gelen deprem sonrası uluslararası camiada toplanan yardım paralarının İran'a gönderilmesinde sıkıntı yaşanmıştır. Bununla birlikte, birçok aile yurtdışında yaşayan akrabalarına para gönderme konusunda alternatif ve maliyetli kanalları seçmek zorunda kalmıştır. İran'ın yurtdışından ilaç alımı sırasında hem para transferi hem de nakliyyede sıkıntı yaşamasından dolayı, ülkede ilaç sıkıntısının yaşandığı durumlar meydana gelmiştir.⁶

İran, Batı'nın yaptırımlarının etkisini azaltmak için yönünü Asya ve komşu bölge ülkelerine çevirmiştir. İran bu dönemde Asya ve bölge ülkeleri ile çeşitli işbirlikleri yapmıştır. İran'ın yaptırımlar sırasında Türkiye ile yaptığı tarife indirim anlaşması ile sınır ticaretini artırarak ve mobil cihazları Çin'den, sigarayı Pakistan'dan ve beyaz eşyayı Kore'den temin ederek toplumun tüketim ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığı görülmektedir.⁷ Sonuç olarak, uygulanan yaptırımlar İran'ın Asya ve komşu ülkeler ile olan ticari ilişkilerini kayıt dışı veya farklı yollardan geliştirmesine yol açmıştır.⁸

Yaptırımlar sadece İran'a değil, yaptırımları uygulayan ülkelere ve küresel ekonomiye de olumsuz yansımıştır. İran'a uygulanan yaptırımlar 2010-2013 yılları arasında petrol fiyatlarının artmasının önemli nedenlerinden bir tanesi olmuştur. IMF tahminlerine göre, bu dönemdeki petrol fiyatları artışının yaklaşık 14 doları İran'a uygulanan yaptırımlardan kaynaklanmaktadır.⁹

İran ve ABD arasında ilişkilerin güçlenmesi adına arabulucu rol oynamaya çalışan Ulusal İran Amerikan Konseyi (*National Iran American Council*) tarafından

2. Zachary Laub, "International Sanctions on Iran", *Council on Foreign Relations*, 15 Temmuz 2015.

3. IMF, "Regional Outlook: Middle East and Central Asia", Kasım 2015. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2015/mcd/eng/mreo1015.htm>.

4. Mark Glassman, "What Sanctions have Done to Iran's Economy", *Bloomberg*, 2 Mart 2015.

5. "Treasury's Cohen to Senate on Iran's Nuclear Program, Sanctions", 21 Ocak 2015, <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2015/01/20150121313084.html#axzz3yqtr1B00>.

6. Joy Gordon, "The Human Costs of the Iran Sanctions", *Foreign Policy*, 13 Ekim 2013.

7. Kevan Harris, "Iran's Political Economy under and after the Sanctions", *Washington Post blogs*, 23 Nisan 2015.

8. Asya ve komşu ülkeler ile yapılan ticari ilişkilerin detayı için bkz. Kenneth Katzman, "Iran Sanctions", *Congressional Research Service, CRS Report*, 21 Ocak 2016.

9. IMF, "Regional Outlook: Middle East and Central Asia".

TABLO 1. AVRUPALI HEYETLERİN İRAN'A ZİYARETLERİ

Görüşme Tarihi	Görüşmeye Giden	Görüşmenin Genel Çerçevesi
20 Temmuz 2015	Almanya Başbakan Yardımcısı ve Ekonomi Bakanı Sigmar Gabriel ve Alman Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği Başkanı Eric Schweitze beraberindeki işadamları ve sanayicilerden oluşan geniş bir delegasyon	Alman heyet sanayici ve iş adamlarıyla temaslarda bulundu.
21 Temmuz 2015	İsviçre Dışişleri Bakanı Yardımcısı Yves Rossier	İki ülke arasında ekonomik ve bankacılık ilişkilerini genişletmek için görüşmeler yapıldı. Nükleer anlaşma açıklandıktan sonra İsviçre, İran'a yaptırımlarını kaldıran ilk ülke oldu.
28 Temmuz 2015	Avrupa Birliği Dış Politika Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini ve ona eşlik eden Avrupa Birliği Dış Politika Sorumlusu Helga Schmid	Nükleer anlaşmanın uygulanmasına ilişkin üst düzey yetkililerle görüşmeler yapıldı.
29 Temmuz 2015	Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius	Taraflar enerji, otomobil, tarım ve çevre gibi ticari konularda görüşürken, radikalizm, terör ve uyuşturucu ticareti gibi birçok alanda işbirliği yapılabileceği belirtildi. Hasan Ruhani Kasım ayında Fransa'ya davet edildi.
3 Ağustos 2015	Sırbistan Dışişleri Bakanı Ivica Dacic	Ekonomik işbirliği fırsatlarının daha iyi geliştirilmesi konuşuldu.
4 Ağustos 2015	İtalya Dışişleri Bakanı Paolo Gentiloni ve Ekonomik Kalkınma Bakanı Federica Guidi ile beraber işadamları ve tüccarlardan oluşan üst düzey bir heyet	Ekonomik ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi amacıyla yapılan görüşmeler sonucunda ticaret işbirliğinin geliştirilmesi için taraflar arasında anlaşma imzalandı. İtalya Başbakanı tarafından Hasan Ruhani resmi olarak Roma'ya davet edildi.
23 Ağustos 2015	İngiltere Dışişleri Bakanı Philip Hammond	İngiliz Büyükelçiliği yeniden açıldı ve aynı gün Tahran Büyükelçiliği de Londra'da açıldı.
7 Eylül 2015	Avusturya Cumhurbaşkanı Heinz Fischer, Dışişleri Bakanı Sebastian Kurz ve Ekonomi Bakanı Reinhold Mitterlehner	İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin daveti üzerine İran'a gidilerek, ticaret hacminin artırılması ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin yanı sıra bölgesel konular konuşuldu.
7 Eylül 2015	İspanya Dışişleri Bakanı Jose Manuel Garcia Margallo, Sanayi, Enerji ve Turizm Bakanı Jose Manuel Soria ve Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanı Ana Maria Pastor Julian ile üst düzey ekonomi heyeti	İspanya'ya yönelik ham petrol ve doğalgaz ihracatının yanında insan hakları ve mülteci sorunları tartışıldı.
21 Eylül 2015	Hollanda Dışişleri Bakanı Bert Koenders	14 yıl içinde ilk kez Hollanda Dışişleri Bakanı İran'ı ziyaret etti. Siyasi ve ekonomik ilişkilerin genişletilmesi için görüşmeler yapıldı.
10 Ekim 2015	Polonya Senato Başkanı Bogdan Borusewicz	Bölgesel ve uluslararası güvenlik için karşılıklı işbirliğinin artırılmasına yönelik görüşmeler yapıldı.
7 Kasım 2015	Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz	İran ile AB arasındaki görüşmeleri takviye etmek amacıyla Avrupalı heyet Tahran'da resmi ziyaretlerde bulundu.
17 Ekim 2015	Alman Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier	İkili ekonomik ilişkiler ve İran-Suudi Arabistan arasındaki gerilim görüşmelerin ana maddelerini oluşturdu.
9 Kasım 2015	Belçika Dışişleri Bakanı Didier Reynders ve Ekonomi heyeti	Bölgedeki son gelişmeler ile bölgesel krizlerin çözümünde İran'ın rolünün önemi vurgulandı. Ekonomik ve siyasi ilişkilerin genişletilmesi tartışıldı.

Kaynak: "Europe Reaches out to Iran", United States Institute of Peace, The Iran Primer, 25 Ocak 2016.

2014 yılında yayımlanan rapora göre, ABD'nin 1995-2012 yılları arasında İran'a uygulamış olduğu yaptırımların Amerikan ekonomisine maliyeti 175 milyar dolar civarındadır.¹⁰ Bu maliyetin en fazla ABD'li petrol ve otomotiv şirketlerinin İran ile iş yapamamasından kaynakladığı görülmektedir. Aynı çalışmanın sonuçları, AB ülkelerinin de ciddi kayıplar yaşadığını göstermektedir. İran'a uygulanan yaptırımlar dolayısıyla 2010-2012 döneminde Almanya'nın 23-73 milyar dolar arası, İtalya'nın 13-42 milyar dolar arası

ve Fransa'nın ise 11-34 milyar dolar arası ticari kayıp yaşadıkları tahmin edilmektedir.

BATI'NIN İRAN'A İLGİSİ

Nükleer anlaşmadan sonra Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinden üst düzey temsilciler İran'da temaslarda bulunmuşlardır (bakınız Tablo 1).¹¹ AB içerisinde yaptırımlardan önce İran ile ticari ilişkileri en güçlü olan ülkelerden Almanya, İran ve P5+1 ülkeleri ile olan görüşmelerin olumlu neticelenmesinden bir-

10. Jonathan Leslie, Reza Marashi and Trita Parsi, "Losing Billions the Cost of Iran Sanctions to the U.S. Economy", *National Iranian American Council*, Temmuz 2014.

11. Michael Birnbaum and Carol Morello, "European Companies Beat US to Iran Business after Nuclear Deal Reached", *The Guardian*, 25 Ağustos 2015.

kaç gün sonra İran'a ilk ziyareti gerçekleştirmiştir. Alman Ekonomi Bakanı Sigmar Gabriel ve beraberindeki işadamı ve sanayicilerden oluşan delegasyon, Tahran ziyaretinde Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin yanı sıra ekonomi ve enerji bakanları ile görüşmüşlerdir.¹² Ağustos 2015'te gerçekleşen iki ülke temsilcilerinin görüşmesinde mevcut elektrik santrallerinin modernizasyonu, su ve enerjide tasarruf sağlanması için gerekli teknoloji ve teknik bilgilerle ilgili İranlı uzmanların eğitilmesi ve yeni elektrik santrallerinin inşası gibi konular masaya yatırılmıştır.¹³ Birkaç ay sonra yapılan açıklamada elektrik santralleri inşası ile ilgili projenin güneş enerjisi santralleri olduğu duyurulmuştur.¹⁴ Alman Daimler Grubu, bu yılın başında Mercedes-Benz kamyonlarının üretimi için İranlı Khodro Diesel ve Mammüt Grup ile ortak girişim kurma adına anlaşmaya vardıklarını duyurmuştur.¹⁵

Çok uluslu şirketlerin İran ile gerçekleştirdikleri görüşmelerde en çok yoğunlaştıkları alan enerji sektörüdür. İran Petrol Bakanı Mansour Moazzami Şubat 2015'te yaptığı açıklamada, ülkedeki petrol endüstrisinin üretimini devam ettirmek ve yeni projeleri gerçekleştirmek için yıllık 30 milyar dolar yatırıma gerek duyulduğunu belirtmiştir.¹⁶ İran'ın maruz kaldığı ambargodan kaynaklı olarak sahip olduğu petrol ve gaz rezervlerinin keşfedilmesi, çıkarılması, üretimi ve taşınması alanlarında potansiyelin çok altında faaliyet göstermesi küresel enerji devlerinin iştahını kabartmaktadır.

İran, aralarında enerji devi Eni'nin de olduğu birçok İtalyan şirketi ile Kasım 2015'te sondaj çalışmaları için müzakerelere başladığını duyurmuştur.¹⁷ Aynı dönemlerde, İran ile Umman'ın Kasım 2015'te imzalayacağı anlaşma ile İran doğalgazının Umman üzerinden

Basra Körfezi ülkelerine ihraç edileceği açıklandı.¹⁸ Yapılan anlaşmalar, İran'ın sürdürdüğü enerji diplomasi çalışmalarında petrol ve gaz sektöründe hızlı bir restorasyon sürecini başlatacağına işaret etmektedir.

İran'ın dünyadan izole edilmesine neden olan yaptırımlar sonrası içinde bulunduğu ekonomik durum; enerji sektörünün yanı sıra, taşımacılık (başta havacılık ve otomobil sektörleri), sağlık-kozmetik, gıda, telekomünikasyon, yüksek teknolojili makine ve ekipmanlar sektörlerine yönelik olarak da Batılı şirketlere ithalat önceliği sağlayacağını göstermektedir. Özellikle Alman, Fransız ve İtalyan şirketler bu alanlarda İran pazarından yer kapmak için yoğun bir rekabet halindedirler.

RUHANI'NİN AVRUPA TURU

Cumhurbaşkanı Ruhani, müzakereler sonuçlandıktan sonra hızlanan ekonomi diplomasisinde el sıkışılan bazı yatırımları, geçtiğimiz hafta gerçekleştirdiği Avrupa ziyaretinde resmiyete döktü. Ruhani'nin ilk durağı İtalya oldu. İtalya'da büyük bir ilgiyle karşılanan Ruhani ve beraberindeki heyet, ziyaret süresince ekonomi ağırlıklı temaslarda bulundular. Yapılan görüşmelerde önemli anlaşmalara imza atıldı.¹⁹ İran, İtalyan enerji devi Eni'nin bir iştiraki olan Saipem ile Pars Shiraz ve Tebriz rafinerilerinin modernizasyonu ve geliştirilmesi için 3,5 milyar avroluk bir anlaşma imzaladı. Metal endüstrisinin önemli küresel oyuncularından biri olan Danieli ile çelik ve alüminyum üretiminde kullanılacak ağır makine ve ekipman tedarikine yönelik 5,7 milyar avroluk anlaşma imzalandı. İran, ayrıca Meşhed kentindeki uluslararası havalimanına yeni bir terminal inşası için İtalya inşaat şirketi Vinci ile el sıkıştı.

İtalya'daki masadan memnun ayrılan Ruhani ve heyetinin bir sonraki durağı Fransa oldu. Aslında Fransa ziyaretinin Kasım ayında gerçekleştirilmesi planlanıyordu ancak Paris'teki terör olayları sonrası program Ocak sonuna kalmıştı. Ruhani ve heyetinin Fransa'daki görüşmeleri İtalya'dakinden daha yoğun ve bereket-

12. "German Delegation Aims to Renew Trade Ties on Trip to Iran", Deutsche Welle, 19 Temmuz 2015.

13. "Germany to Build Power Plants in Iran", Press TV, 17 Ağustos 2015.

14. "Germany to Build Solar Power Plants in Iran", Mehr News, 9 Kasım 2015.

15. "Truck Maker Daimler Signs Agreement to Return to Iran", Reuters, 18 Ocak 2016.

16. Lesley Wroughton and Sam Wilkin, "Iran will need to Spend Most of any Post-Sanctions Windfall at Home", Reuters, 25 Mayıs 2015.

17. "Iran Signs Basic Deal with Eni Offshoots", *Iran Daily*, 19 Aralık 2015.

18. "Iran-Oman Gas Deal to be Signed Soon", *Iran Daily*, 9 Aralık 2015.

19. "Iran's Dealmaking with Europe: The Seven Biggest Contracts", *The Guardian*, 29 Ocak 2016.

li geçti.²⁰ Fransız akaryakıt firması Total ile günlük 200.000 varillik ham petrol satışına yönelik olarak sözleşme imzalandı. İran petrolüne olan talebin artmasına yönelik bu anlaşma İranlı yetkililerin yüzünü güldürse de, Fransa ziyaretine özellikle otomotiv ve hava taşımacılığına yönelik yapılan anlaşmalar damgasını vurdu.

Ortadoğu'nun en önemli otomotiv merkezlerinden birisi olan İran yaptırımlar sonrası kaybettiği ivmeyi yeniden kazanmak için eski ortakları ile masaya oturdu. İran otomotiv şirketi Khodro, Fransız Peugeot ile Tahran'daki fabrikanın modernizasyonuna yönelik bir ortak girişim için el sıkıştı. Bu ortak girişim kapsamında Peugeot'nun üç yeni modelinin Tahran'daki fabrikada üretilmesi planlanmaktadır.

İran Havayolları arızaları ve yaşlı uçak filosu ile nam kazanmış bir şirkettir. Şirketin uçak filosunun ortalama yaşınının 20-25 yıl arasında olduğu tahmin ediliyor. İran Havayolları'nın filosunu yenileyerek bölgede rekabet gücü kazanması için Fransa'daki görüşmeler sırasında Airbus ile anlaşma imzalandı. İran Havayolları, Airbus'a 22,8 milyar avro değerinde 118 ticari uçak siparişi verdi. Öte yandan, TAV'ın da önemli bir orandaki hissesini elinde bulunduran Aeroports de Paris Grubu ile İmam Humeyni Uluslararası Havalimanı'nın ikinci terminalinin inşasına yardımcı olmasına yönelik anlaşma sağlandı.

ÇİN VE ABD'NİN TUTUMU

İran'ın yıldızının parlaması sadece Batı'yı değil Doğu'yu da heyecanlandırdı. Burada özellikle Çin'e ayrı bir parantez açmakta fayda var. Çin, yaptırımlar sırasında hem İran'a tüketim ve sanayi malları sağlayarak önemli bir açığı kapatmaya çalıştı, hem de İran petrolünün önemli bir alıcısı oldu. İran'la kurmuş olduğu ekonomik ilişkileri kaybetmek istemeyen ve Ortadoğu dış politikasında ABD'den farklı bir tutum benimseyerek daha yapıcı olmaya çalışan Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Ruhani'nin Avrupa ziyaretleri öncesinde 23 Ocak'ta Tahran'a gitti. Çin, bu ziyaret sırasında enerjiden ticarete yapmış olduğu 17 anlaşma

sonrasında İran ile ticaret hacmini 10 yıl içinde 600 milyar dolara çıkarmayı hedefliyor.²¹

ABD, Avrupa ve Çin'in aksine İran ile ticari ilişkileri geliştirme konusuna biraz daha temkinli yaklaşıyor. Amerikan basını ve şirketlerinin bir kısmı İran ile gelişen bahar ortamının Obama'nın bir inisiyatifi olduğunu ve Kasım 2016'daki başkanlık seçimleri sonrası bu atmosferin devam etmeyebileceğini düşünüyorlar. Dolayısıyla, birçok Amerikan şirketi Avrupalı rakipleri gibi hemen pozisyon almak yerine İran'a yönelik ABD dış politikasının önümüzdeki dönemde nasıl şekilleneceğini gördükten sonra yatırım kararını vermek istiyor. Fransız Airbus şirketinin en önemli rakibi olan ABD'li Boeing henüz İran ile uçak satış anlaşması gerçekleştirilmiş değil. Fransız Peugeot ve Alman Daimler-Mercedes'in aksine Amerikan devleri GM ve Ford şu an için İran'a yatırım yapmayı düşünmediklerini duyurdular.²²

Terörizmi destekleme içerikli yaptırımların hemen kalkmaması gündemde olduğu için bankacılık sektörü de İran'a daha temkinli yaklaşıyor. ABD, geçmişteki yaptırımlar kapsamında kara para aklama ve terör finansmanı gibi alanlarda İran ile para transferi gerçekleştirdiklerini düşündüğü için BNP Paribas, HSBC, Commerzbank, Standard Chartered, ING, Barclays, Bank of Tokyo-Mitsubishi ve RBS gibi küresel bankacılık sisteminin önemli oyuncularına cezalar yağdırmıştı. Bu cezaları unutmayan bankaların İran piyasasına girme iştahları çok kısa sürede artmayabilir.

SONUÇ YERİNE

Nükleer müzakerelerin olumlu sonuçlanmasından sonra İran, Avrupa ve Çin ekonomik ilişkilerinin güçlenmesi için zaman kaybetmeden hızlı adımlar atmak istiyor. İran'ın bu süreçten temel ekonomik beklentileri; gerekli modernizasyonların yapılmasıyla birlikte uzun süredir uzak kaldığı uluslararası petrol ve doğalgaz piyasasındaki konumunu güçlendirmek-

21. "İran 13 Günde İş Dünyasının Göz Bebeği Mi Oldu?", Business HT, 29 Ocak 2016.

22. "Iran's Sanctions Lift, and the West Goes to Talk Business", New York Times, 25 Ocak 2016.

20. "Iran's Dealmaking with Europe", The Guardian.

tir. Bunun yanında İran, diğer doğal kaynak zengini ülkelerin aksine yaptırımlardan dolayı çeşitlendirmek zorunda kaldığı ekonomik yapısında önemli yer tutan otomotiv sektörü gibi sanayi kollarında kuracağı ortaklıklar ve elde edeceği teknoloji transferi sayesinde kendisini daha da geliştirmeyi hedeflemektedir.

2008'deki Küresel Finans Krizi'nin etkilerini üzerinden bir türlü atamayan ve 1990'lardan bu yana ABD ve Asya'ya karşı rekabetçi gücü azalan Avrupa, zengin doğal kaynakları, sanayi altyapısı ve yüksek nüfusundan dolayı İran'ı önemli bir pazar olarak görüyor ve bu pazarı Amerikalı ve Asyalı rakiplerine kaptırmak istemiyor. Bu yüzden Avrupa için İran'daki

ekonomik fırsatlar; insan hakları, güvenlik ve siyasetin önüne geçmiş durumdadır.

Amerikan şirketleri ise İran ile ekonomik ilişkiler kurma konusunda aceleci davranmıyor. Obama sonrası ABD'nin İran'a karşı tutumunun ne olacağı'nın belirsiz olması, İsrail'in İran ile yapılan anlaşmayı bozmak için yoğun bir lobi faaliyetinde bulunması ve İran ile geçmişte yaşanmış tatsızlıkların Amerikalıların hafızalarından kolay silinmemesi ABD ile İran arasındaki ekonomik ilişkilerin hız kazanmamasının altında yatan temel sebepler olarak gösterilebilir. Şu an için ABD ile İran arasındaki ekonomik ilişkilerin rotası 2017'ye doğru netlik kazanacak gibi görünüyor.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)

SETA | Ankara

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington DC, 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985